

SOMOGYI LAURA, HALMI-HORVÁTH ISTVÁN

Szabados-tanítvány vagyok,

Szabados Árpád a mesterem. Nem csak az egyetemi évek alatt, hanem azóta is, részévé vált a szakmai gondolkodásomnak alkotóként és művészetoktatóként. Belső párbeszédben vagyok vele, megkérdézem, vitatkozunk.

1997-ben kerültem Árpád osztályába. Az első két évet nyugtalanul éltem meg. Új volt a közeg, próbáltam megfelelni. A művészet taníthatóságáról való véleménye elbizonytalanított, csalódást éreztem. Végre itt vagyok az egyetemen és a mesterem, a rektorom azt mondja, nem lehet művészetet tanítani? 1997 környékén a festészet létjogosultságáról komoly viták folytak. Akkoriban robbant be a digitális technológia. A kiállítótermekben videók, installációk, festészet alig, vagy ha igen, monokróm. Teljes kiüresedést éreztem.

Hogyan emlékszem rá? Tanárként alapvető dilemmája volt, hogy tanítható-e a művészet. Akkoriban széles körű vita, kutatás zajlott erről, és ő a nem-taníthatóság álláspontján volt. Nem tanítható, de minden, ami felépíti az alkotó személyt, ami megtámasztja, hitelesíti, az igen. Tanítható és fejleszthető a kulturális tájékozottság, a személyes érzékenység, a mesterségbeli igényesség. És gyakoroltuk a párbeszédet mindezekről. Bár abban a kérdésben óvatos volt, hogy kiálljon-e egy művész a gondolataival, társadalmi felelősségvállalásával széles közönség elé. Nemcsak azért, mert fiatal kollégáit féltette a közélet aktuális kérdéseiben való megnyilvánulástól, hanem a művészet eszményéről kialakított képet próbálta megővni.

Árpád osztályán ráadásul minden szabad volt. Itt volt ez a kedves, Mikulás-arcú szakállas ember, aki azért érezhetően elvárásokat támasztott felénk. De nem tudtam, minek kellene megfelelnem, mert nyitottan hagyta, hogy mit teszek, teszünk. Úgy éreztem magam, ahogy ő 1989 után a vámon. Ökölbe szorult a gyomra határátlépéskor, pedig már „szabad volt menni”. Emlékszem a szavaira.

Azt vallotta, hogy a tehetséget, a mindenkiben benne élőt, nem lehet tanítani, csak felszabadítani. Hogy ez az emberiségben közös, talán valami korábbi korból hordozzuk magunkkal, mint közös tudást. Ennek a vizuális nyelvnek az ismeretét a létrehozását és az értését éppúgy. Mint mester elsősorban csoportot nevelt. A felvételi válogatásnál talán legfontosabb szempontja a csoportképzés volt. Hogy ebben a válogatásban mi segítette? Talán valami intuíció, ami szintén nem tanítható, de mégis viszem magammal, gyakorlom saját csoportjaimban.

Tanárségédnek pedig Kis Pétert választotta, egy homlokegyenest más karaktert, más szemlélettel. Nem értettem az egészet. Máig nem tudom, hogy a gyávaságom az oka, hogy az osztályában maradtam, vagy a tudat alatt megérezett jó szándék és szeretet. Szeretném azt gondolni, hogy az utóbbi. Nagyon furcsa karakterek kerültek az osztályunkba. Próbáltam valami közöset találni bennünk, amit akkor kevésbé, de utólag

már tisztán látok. Valami furcsa szelídség jellemezte az osztályát. Kísérletező munka folyt, ami időnként parttalannak tűnt, de hagyott rá időt, nem sürgetett senkit.

A gyermekrajzok mélyen foglalkoztatták. A romantika hagyományain az avantgarde számára érdekes lett az art brut minden formája. A gyermekrajzokban benne van valami olyan értéke és érzékenysége a világnak, ami idővel eltűnik. Képzett grafikusként megpróbált úgy rajzolni, mint egy gyermek. Kipróbálta, hogy visszaszerezhető-e ez a hajdani, eredeti tudás. És bizony ez igen nehéz, talán lehetetlen vállalkozás, mélyen rögzült bennünk a rajzi, anatómiai tudás, de tanulmányok nélkül is a civilizációs hatások idővel belénk csontosodnak. Ő ezekből a tapasztalatokból alkotóként vizuális világot épített a jelszerűség eszközeivel. A kísérletnek számunkra is megvan az a tanulsága, hogy ezeket a hatásokat fölismerhetjük, elkülöníthetjük. Mint ahogy naív művészet is csak valamilyen izolációban tud létezni. Ha gyermekien rajzolni többé már képtelenek lettünk, legalább megláthatjuk mi az, ami idővel ránk rakódott külső hatás, és fölismerhetjük a mélyebb, bensőbb, igazabb kifejezést.

Árpád egyetlen dolgot nem viselt jól: amikor azt tapasztalta, hogy ha valaki hamis, vagy kényelmi pozíciót választott. Ilyenkor elvörösödött és mondott valami epészet. Éreztük az indulatát, ami a visszafogottságba csomagolva még fájóbb volt. Aki tudott, tanult belőle. A többség tanult. Önismeretre és a kritikai gondolkodásra nevelte a diákjait.

Gyermekkori élmények összeírása – gyakorlat. Azok az élmények, amelyek 10-12 éves kora előtt érik az embert azoknak intenzívebb a megélése, mélyebben elraktározódnak és hatásuk jobban formálja a személyiséget, mint a későbbi élményeink. A legérdekesebbek ebből a szempontból nem is a nagy történések, hanem azok az érzékelések, hangulatok, amelyek jelentősége látszólag indokolatlan, mégis mélyen rögzültek. Ezeket az emléktöredékeket megpróbáltuk felidézni és feljegyezni. Ágnes Martin írásaiban is olvastam erről. Ennek célja egyrészt az az önismereti munka, ami alap kell legyen az alkotó embernek és mindenkinek, másrészt pedig annak a folyamatnak a felismerése és visszafejtése, ahogyan tapasztalataink, élményeink átítatódnak civilizációs hatásokkal, elvárásokkal, koncepciókkal, megfelelésekkel. És ha kora gyermekkori megéléseink minőségét megtapasztaljuk, akkor talán érzékenyebbek leszünk, keresni fogjuk azokat a benyomásokat, amelyek mélyen személyesek, vagy archaikusan közösek.

Egyik fő vesszőparipája az esztétizálás elleni küzdelem volt. Furcsállottuk, mert diák szemmel is szépnek, kiegyenlítettnek láttuk a munkáit, a gyermekrajz imitációit, sűrített jeleit. Munkássága nagy hatással volt ránk, de figyelt rá, hogy ne epigonokat neveljen. Ahogy ő a grafika, festészet, fotó, konceptuális művészet és a zene területén is otthonosan mozgott, ugyanúgy sarkallt bennünket újabb kifejezésformák, művészeti ágak felé. Szemérmes ember volt, a szeretetét gyakrabban fejezte ki tettekben, mint szavakban. Keményen elvárta a művésztelepeken való részvételt, akkor talán azt hittük, az egyetemi elvárások miatt. De nem a munka érdekelte, legalábbis nem a manuális. Arra ott volt az egész év. Közösséget épített Tihanyban is, amelyhez nagyon kötődött. A tihanyi művésztelep megtartásában, felújításában is óriási részt vállalt. A társművészetek képviselői is gyakran megfordultak a művésztelepen, többek

között Gécz János, Mátyóki Endre tanáraink, Várnagy Ildikó és mások rendszeresen tartottak számunkra tematikus beszélgetéseket, legyen szó irodalomról, kultúrtörténetről, zenéről, filmekről, vagy a Tihanyi-félsziget növényvilágáról.

Ezekben az években szabad, kísérletező légkör volt az osztályon, de úgy általában az egész egyetemen is. Ekkoriban Árpád nem csak tanár, de rektor is volt. Különös érzékenysége és elhivatottsága volt a pszichés gondokkal küzdő tanítványaira. Nem csak pályán tartotta őket, hanem életben is. Tanítással, vezetéssel kapcsolatos dilemmáit is megosztotta velünk. És nem mindenben értettünk egyet, éles vitákra is sor került például döntési helyzetekben, különösen személyzeti politikájával kapcsolatban. Ugyanakkor, az egyetem egyértelműen épült, gyarapodott ebben az időszakban.

A művésztelepen a közösségteremtés egyik eszköze a közös főzések voltak. Árpád rendszeresen készítette számunkra a hatalmas fazékban kedvenc ragulevesét, együtt készítettük el a batyus csirkéket, pucoltuk a krumplit. Minden évben kétszer, még az egyetemi évek után is vendégül látta diákjait a tavaszi és őszi időszakban, még betegségének utolsó időszakában is. Ugyanakkor nagyon ügyelt arra, hogy szeretete, szeretetünk ne legyen terhes egyik fél számára sem. Rendkívül megviselte, amikor abba kellett hagynia az oktatást. Amikor utoljára Árpádnál voltunk, elmondta, hogy a terápiától elment a szaglása és az ízérezése, ami nagyon zavarja. Megemlítettem, hogy sajnós a környezetemben van hasonló problémával küzdő ember, de meggyógyult és visszatért a érzékelése. Nevetve azt válaszolta, hogy ő attól fél, mire visszajön a szaglása már nem fog élni. Könnyes szemmel nevtünk. A tihanyi művésztelep belső udvarára Árpád szeretett volna egy fát ültetni. Hosszas mérlegelés után választott. Nem gyorsan nőtt, hanem egy tölgyet. Nem zavarta az idő.

